

Згідно з формою №Н-9.02
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року №384

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
Інститут СНАП
Кафедра екології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до дипломної роботи бакалавра на тему:
ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ
В НПП «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ»

Виконав: студент ІV курсу, групи ЕК-41
напряму підготовки (спеціальності)

101- екологія

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Богдан БІЛИК

(прізвище та ініціали)

Керівник: Світлана МЕЛЬНИЧУК

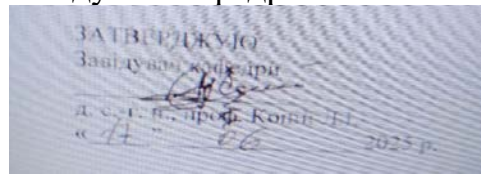
Рецензент: Ігор ШУКЕЛЬ

м. Львів – 2025

Згідно з формою №Н-9.01
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року №384

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
Інститут СНАП
Кафедра екології
Освітньо-кваліфікаційний рівень **бакалавр**
Напрямок підготовки 101 Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

д. с.-г. н., проф. Копій Л.І.
«_17_»_06. 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ
Білику Богдану Олегович**

1. Тема роботи: **ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В НПП
«СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ»**

керівник проекту Мельничук Світлана Петрівна, старший викладач
затверджені наказом університету від “ 06 ” 05. 2025 року № С-303.

2. Термін подання студентом роботи “ 03 ” 06. 2025 р.

3. Вихідні дані до проекту: Літопис природи НПП «Сколівські Бескиди»

4. Зміст пояснювальної записки: _____

Вступ. 1. Природнокліматичні умови. 2. Літературний огляд: Роль і місце екологічної освіти у сучасному українському суспільстві. 3. Програма і методика робіт . 4. Удосконалення екологічної освіти та свідомості населення як основне завдання національних природних парків. Висновки та рекомендації. Література.

5. Перелік графічного матеріалу: _____

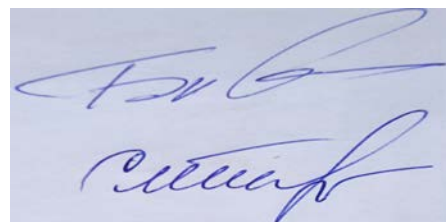
1. Схема екоосвіти. 2. Принципи екоосвіти. 3. Мета екоосвіти. 4. Напрямки розвитку екоосвіти. 5. Формальна і неформальна екоосвіта. 6. Компоненти екознань, План робіт з екологічної освіти населення.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів дипломного проекту	Термін виконання етапів проекту	Примітка
1. Характеристика та природно-кліматичних умов НПП «Сколівські Бескиди»	10.03-10.04.2025	виконано
2. Опрацювання та написання загальної частини дипломної роботи	10.03-10.04.2025	виконано
3. Програма та методика робіт	10.03-10.04.2025	виконано
4. Аналіз та опрацювання зібраних матеріалів	10.04-10.05.2025	виконано
5. Написання основних розділів дипломної роботи	10.04-10.05.2025	виконано
6. Висновки та рекомендації	1.05-25.05.2025	виконано
7. Оформлення дипломної роботи	1.05-25.05.2025	виконано

Студент дипломник
Богдан БІЛИК

Керівник проекту
Світлана МЕЛЬНИЧУК

УДК 502.7: 527.2

Білик Б. О. Еколого-освітня діяльність в НПП «Сколівські Бескиди»: кваліфікаційна робота бакалавра: 101 Екологія/ Богдан Олегович Білик; наук. кер.: Світлана Петрівна Мельничук; НЛТУ України. – Львів, 2025. - 64 с.

Табл. 3, рис. 20 , бібліогр.28 назв

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі наведені результати дослідження екологічної освіти населення в сфері охорони природи. Визначено роль і місце екологічної освіти у сучасному суспільстві. Проаналізовані соціально-педагогічні та виховні можливості НПП «Сколівські Бескиди» у сфері екології. Встановлені можливості національних природних парків та заповідників у напрямку удосконалення екологічної освіти з використанням краєзнавчих аспектів.

Ключові слова: НПП «Сколівські Бескиди», природо-заповідна територія, неформальна освіта, екологічна освіта

UDC 502.7: 527.2

Bilyk B. O. Environmental and educational activities at the Skolivski Beskydy NPP: bachelor's qualification thesis: 101 Ecology/ Bohdan Olegovych Bilyk; of science manager: Svitlana Petrivna Melnychuk; NLTU of Ukraine. – Lviv, 2025. - 64 p.

Table 7, fig. 17, bibliogr. 55 names

SUMMARY

In the thesis work the results of a study of environmental education in public health nature. The role and place of environmental education in modern society. The social-pedagogical and educational opportunities NPP "Skolivski Beskydy" in the environment. Established possibility of national parks and reserves towards improving environmental education using naturalistic aspects.

Key words: NPP "Skolivski Beskydy", nature reserve, non-formal education, environmental education

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ПРИРОДНО – КЛІМАТИЧНІ УМОВИ НПП «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ».....	9
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД.....	23
2.1 Концепція екологічної освіти.....	23
2.2 Мета і завдання екологічної освіти.....	24
2.3 Стратегічні напрямки і тактичні завдання розвитку екологічної освіти.....	25
2.4 Зміст і структура формальної і неформальної екологічної освіти.....	27
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ.....	31
РОЗДІЛ 4. : ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В НПП «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ».....	32
4.1 Багатопланове соціоекологічне значення парку.....	32
4.2 Екологічна характеристика парку.....	32
4.3 Історико-культурна спадщина НПП «Сколівські Бескиди».....	33
4.3.1 Сколівські Бескиди як місце відпочинку і творчості Івана Франка.....	35
4.4 Екологічна освіта та робота з населенням в парку.....	35
4.5. Екологічні заняття, конкурси та акції, форми екологічної освіти в НПП«Сколівські Бескиди».....	37
4.6. Пропозиції покращення практичного впровадження засад екоосвіти в НПП «Сколівські Бескиди».....	46
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	55
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною частиною функціональної грамотності населення [2]. Бо важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є освіта людей в області навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення, а особливо підростаючого покоління. [3].

Однією з важливих функцій Національного природного парку «Сколівські Бескиди» є еколого-освітня діяльність, яка має важливе значення як для дорослого, так і для підростаючого покоління. Екологічна освіта НПП спрямована на формування світогляду, мислення та поведінки людини в усьому багатоманітті її стосунків з довкіллям. Вона здійснюється з метою забезпечення підтримки природно-заповідної справи в районі серед різних верств населення і є надзвичайно важливим елементом охорони природи. Парк та педагоги навчальних закладів розробляють та проводять ряд екологічних уроків, бесід, лекцій, годин спілкування, виховних годин, тренінгів, турнірів, вікторин, квестів, акцій, виступів екологічних агітбригад, конференцій, конкурсів, круглих столів, екскурсій, тижнів біології та екології, науково – дослідних робіт та творчих робіт школярів [6].

В дипломній роботі зроблено узагальнення літературних і документальних джерел фондів матеріалів установ природно-заповідного фонду по проведенню екологічної освіти і виховання населення.

На відміну від заповідників і заказників, НПП мають виразне двоїсте призначення, бо одночасно виконують завдання як екологічного, так і соціального плану. Так, екологічна функція НПП - це сприяння збереженню всього біорізноманіття природного середовища, охорона фітогенофонду, а також збереження рекреаційних ресурсів шляхом оптимального їх

використання чи підтримання. Соціальна ж функція НПП - це забезпечення відпочинку населення, підвищення працездатності людей, посилення творчого потенціалу. Важливим завданням є й виховання у відпочиваючих потреби бережного ставлення до природи, екологічна просвіта і регулювання міграційних потоків відпочиваючих.

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ НПП «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ»

Національний природний парк «Сколівські Бескиди» - це заповідна територія, яка розташована в Карпатських горах у Львівській області. Парк охоплює більшу частину Сколівського району та деякі ділянки сусідніх районів (Дрогобицький та Турківський). Загальна площа заповідної зони становить 35684 гектар. Територія парку на півночі межує із територією Дрогобицького ДЛГ, на сході і півдні - Сколівського ДЛГ, а на заході - Турківського ДЛГ [23].

1.1 Історія національного природного парку

Національний парк «Сколівські Бескиди» створений Указом Президента України від 11 лютого 1999 року №157 на базі Сколівського лісового заповідника загальнодержавного значення (створений в 1983 р. з метою охорони корінних ялицево-букових і букових лісів) і частини території ландшафтного заповідника загальнодержавного значення «Зелеміль» і ландшафтного заповідника місцевого значення «Майдан», а також заповідних урочищ «Дубинське», «Сопіт», «Журавлине» [9].

НПП «Сколівські Бескиди» створено з метою збереження, відтворення та раціонального використання природних територіальних комплексів, що мають важливе природоохоронне, естетичне, наукове, освітнє, рекреаційне та оздоровче значення. Національний природний парк «Сколівські Бескиди» є природоохоронною, рекреаційною, культурно-освітньою, науково-дослідною установою загальнодержавного значення і входить до складу природо-заповідного фонду України [22].

1.2 Географічне розташування та геологічна будова території

Національний парк розташований в південно-західній частині Львівської області (в центральній частині оригінального в геоботанічному і ландшафтному відношенні гірського масиву Східних Бескид, що тягнуться

від Словацько-Польського кордону до ріки Мізуньки, яка є межею між Бескидами і Горганами) на території трьох адміністративних районів: Сколівського, Дрогобицького та Турківського [11].

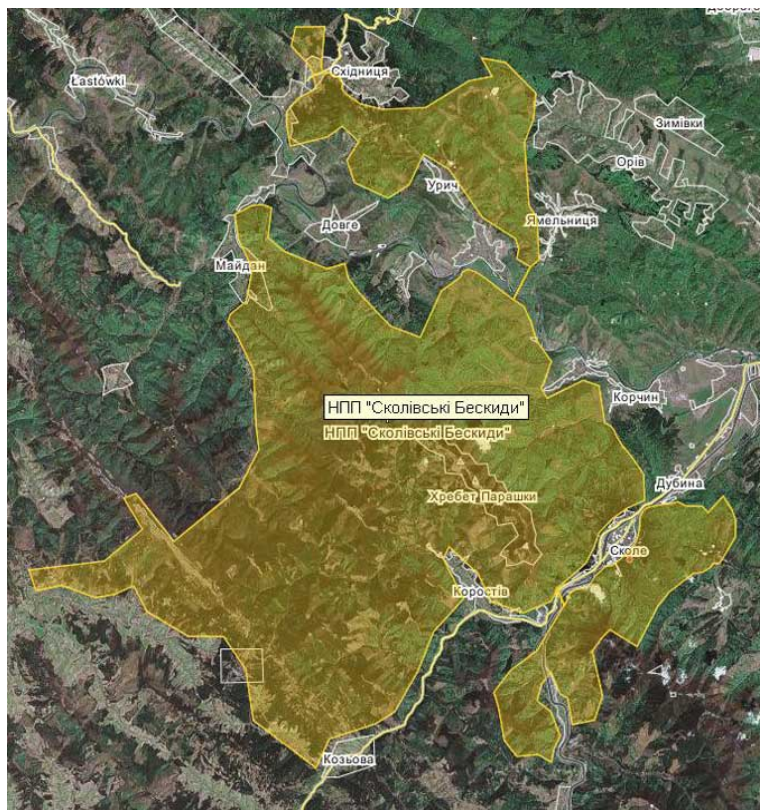

Рис. 1.1. Територія НПП «Сколівські Бескиди» [23]

За геоморфологічними особливостями регіон розташування національного природного парку є середньо-гірським, висоти рідко перевищують 1000 м н. р. м., з найвищих вершин можна виділити г. Парашка - 1268 м н. р. м., г. Зелемінь - 1227 м н. р. м., г. Великий Верх 1175,5 м н. р. м. Парк розташований в межах моноклінально-брилового низькогір'я Сколівських Бескидів і займає його північну частину. Переважають ландшафтні комплекси крутосхилого ерозійно-денудаційного лісистого низькогір'я.

Основні хребти мають загально-карпатське простягання: з північного заходу на південний схід і розчленовані на окремі вершини верхів'ями багато чисельних потоків - приток річок Стрия і Опору.

Рис. 1.2. Сколівські Бескиди [11]

В геологічному відношенні це Скибова та Кросненська тектонічні зони, які складені осадовими породами крейдового та палеогенового віків і представлені переважно вапнистим пісковиковим флішем, що накладає певний відбиток на характер ґрунтового та рослинного покриву. На північному заході хребет Сколівських Бескид межує з хребтом Парашки. Внутрішня частина Сколівських Бескид межує із Стрийсько-Санською верховиною. Межі парку збігаються з межами природних територіальних комплексів і проходять по вододільних хребтах та руслах річок.

У місцях виходу пісковиків поширені скельні утворення, взяті під охорону як геологічні пам'ятки природи. Зсув-урвище на схилі долини р. Рибник Майданський - цікавий пізнавальний об'єкт. Загалом у Бескидах гірські хребти зазвичай мають широкі лагідні гребені. Вершини заокруглені, схили відносно похилі й м'які, що пояснюється мінералогічним складом гірських порід - вони легко піддаються фізичному вивітрюванню. У Бескидах зустрічаються кам'яні розсипи, стрімкі урвисті скелі - «греготи», «бескиди» [23].

1.3 Рослинність парку

Флора судинних рослин парку нараховує 632 види. Рано на весні з-під снігу з'являються фіолетові квіти шафрана Гейфеля, трохи пізніше зацвітають білоцвіт весняний, підсніжник білосніжний. На території парку

поширені понад 50 видів рослин, занесених до Червоної книги України. Серед них: арніка гірська (*Arnica montana*), астранція велика (*Astrantia major*), баранець звичайний (*Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.), билинець довгоногий (*Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br.), білоцвіт весняний (*Leucojum vernum* L.), булатка довголиста (*Cephalanthera longifolia* (L.)) та червона (*Cephalanthera rubra* (L.) Rich.), гудайера повзуча (*Goodyera repens*), зозулині сльози серцелисті (*Listera cordata*), лілія лісова (*Lilium martagon*), лунарія оживаюча (*Lunaria rediviva*), любка дволиста (*Platanthera bifolia*), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis* L.), пізньоцвіт осінній (*Colchicum autumnale* L.), левкорхіс білуватий (*Leucorchis albida* (L.) E. Mey.), скополія карніолійська (*Scopolia carniolica* Jacq.), траунштейнера куляста (*Traunsteinera globosa*), шафран Гейфелів (*Crocus heuffelianus* Herb.), види пальчатокорінника [3].

Рис. 1.3. Шафран Гейфеля [3]

У м. Сколе на території колишнього маєтку барона Гределя ростуть тюльпанне дерево, реліктовий вид - гінго дволопатеве, а також декілька інтродукованих видів дубів. Поодинокі в лісових насадженнях зустрічається тис ягідний.

Рослинність парку - типова для регіону Бескидів, де переважають корінні чисті й мішані букові та ялицеві ліси. Дуже рідко трапляються природні смерекові фітоценози сформовані аборигенною формою смереки з гостролузкатими шишками. Більш поширеними є похідні смеречники, які у

минулому створювалися на місці знижених корінних деревостанів, і в яких замість аборигенної гостролузкої переважає флористично туполузката некарпатська смерека. Є тут і культури ялиці, які створювалися в Бескидах у минулому столітті. У парку збереглися також фрагменти 150-200 річних букових фітоценозів пралісового типу (Майданське та інші лісництва) [14].

На території парку трапляються й рідкісні для Карпат фітоценози. Серед них, зокрема, яличники з переважанням у трав'яному покриві папороті листовика сколопендрового, букові ліси з покривом із лунарії оживаючої та цибулі ведмежої, явірники з покривом із скополії карніолійської, чорновільшники, угруповання з перевагою горобини звичайної, грабово-буково-ялицеві деревостани, похідні чисті грабники з майже непрохідним ярусом чагарників в якому переважає агрус відхилений і з пануванням листовика сколопендрового у трав'яному покриві.

До рідкісних для території НПП належать болотні угруповання, зокрема, низькогірське глибоке сфагнове торфове поле з рідкісними для Карпат видами рослин - осокою багновою, росичкою круглолистою, журавлиною болотною, угрупованням очеретянки звичайної, очерету звичайного [4].

На території НПП у 2024 р. (дані лісовпорядкування) ялина європейська займала площу 7490 га (34,2 % площі земель, вкритих лісовою рослинністю). За даними 2023 р. площа ялинників зменшилася до 5159,3 га (22,1 %). Розподіл площі ялинових лісостанів за функціональними зонами НПП: господарська – 49,1 %, регульованої рекреації – 28,7 %, заповідна – 22,1 %, стаціонарної рекреації – 0,1 %. Зменшення площі ялинників стало наслідком проведених санітарних рубок у господарській зоні. Частина деревостанів ялини (зокрема у заповідній зоні) вихли під впливом патологічних процесів, на їх місці починають формуватися лісостани з перевагою у складі інших порід. Однак ці ділянки є захаращеними поваленими стовбурами ялини, заростають ожиною та малиною, що ускладнює розвиток самосіву та підросту. На таких вітровальних ділянках формуються тільки окремі куртини із підросту ялини, ялиці, рідше бука та

берези серед майже суцільного вкриття ожини. Із 2004 по 2023 роки зростає площа насаджень деревостанів з перевагою у складі ялиці білої та, особливо, бука лісового (рис. 1.4.) [20].

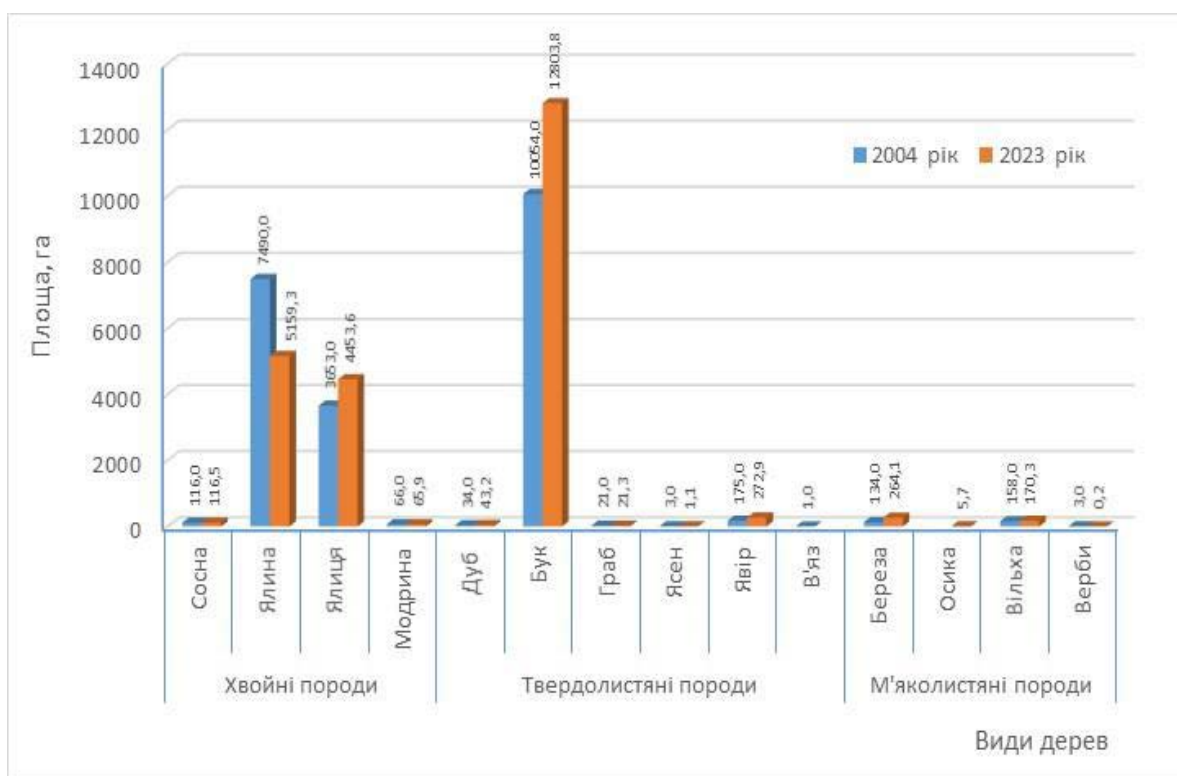

Рис. 1.4. – Динаміка площ, зайнятих лісостанами різних порід дерев на території НПП «Сколівські Бескиди»

Доволі значні площі в НПП займають ялинники з повнотою 0,5 та менше: у заповідній зоні таких деревостанів 49,4 %, у зоні регульованої рекреації – 23,0 %, у господарській зоні – 16,7 %. Це, як правило, розладнані насадження, у яких прогресують процеси всихання.

Насадження твердолистяних порід на території НПП займають 43,4% від покритих лісом земель. Переважають насадження бука – 98,3% від площі насаджень твердолистяних порід, дубняки, кленарники та насадження ясеня звичайного представлені невеликими масивами.

Природні фітоценози в умовах НПП «Сколівські Бескиди» зазнали суттєвого антропогенного впливу. Вирубка корінних деревостанів призвела до зміни вікової структури лісів, утворення похідних деревостанів.

Сформовані на місці корінних насаджень монокультури смереки виявилися малостійкими. У результаті вирубки лісів утворилися післялісові луки, які використовуються тепер для заготівлі сіна. Частина території парку зайнята поселеннями та орними землями [14].

На території парку збереглися рештки природних високопродуктивних і біологічно стійких деревостанів - вікові чисті букові ліси природного походження, еталонні смерекові і ялицеві ліси, які значною мірою відображають різноманітність лісового покриву Бескид. Виділяються чисті високопродуктивні маренкові, волосистоосокові та зубницеві бучини пралісового характеру.

Найвищі положення у рельєфі займають смереково-ялицево-букові ліси. Вони представлені деревостанами віком 100 і більше років. На відміну від попередніх угруповань, у трав'яному ярусі їх завжди переважають бореальні види - квасениця звичайна, плаун булавовидний, дріоптерис остистий, чорниця. На крайових хребтах зустрічаються рідкісні для Українських Карпат букові, яворові та сіровільхові ліси з покривом лікарських рослин - цибулі ведмежої та скополії карніолійської, що занесені до Червоної книги України. На річкових терасах ростуть також рідкісні сіровільшаники скополієво-лунарієві, скополієво-ведмежоцибулеві [19].

1.4 Тваринний світ

Тваринний світ Сколівських Бескидів досить багатий. Тут зосереджено багато видів тварин занесених до Червоної книги України.

НПП «Сколівські Бескиди» включає колишню територію Майданського заказно-мисливського господарства, де водяться козуля (*Capreolus capreolus*), олень благородний (*Cervus elaphus*), горностаї та інші види ссавців, свиня дика (*Sus scrofa*), а серед хижаків - (*Vulpes vulpes*), куниця (*Mrtes martes*) і ласка (*Mustela nivalis*). Постійним мешканцем цих лісів є і кіт лісовий (*Felis silvestris*). Він подібний до домашніх котів, але відрізняється більшою вагою, меншими вухами і коротшим хвостом. Постійними

відвідувачами є рись (*Lynx lynx*) і ведмідь (*Ursus arctos*). Із представників Червоної книги, тут можна зустріти борсука (*Meles meles*), кутора малого (*Neomys anomalus*) і бурозубку альпійську (*Sorex alpinus*) [23].

Сюди ще в 70-х роках ХХ ст. був інтродукований зубр, який добре адаптувався в даних умовах. Тут зареєстровано мешкання 86 видів комах та 204 види хребетних тварин, із них: 18 видів риб, 9 - земноводних, 6 - плазунів, 121 - птахів та 50 видів ссавців. Тут водяться олень благородний, козуля, кабан дикий, заєць-русак, білка, лисиця звичайна, куниця лісова і кам'яна, вовк, ведмідь бурий, з рідкісних видів - борсук, кутора мала, полівка мала водяна, горностай, кіт лісовий, рись звичайна, нічниця довговуха, нічниця Наттетера, підковоніс малий. У 1965 році з Біловезької Пущі сюди завезено 10 зубрів, які добре прижилися і дають потомство.

Рис. 1.5. Ведмідь бурий [22]

Для збільшення поголів'я звірів на території господарської та рекреаційної зон парку проводяться біотехнічні заходи, зокрема зимою в місцях скупчення рослиноїдних тварин (козуль, оленів і т. п.) проводиться їх підкормка. Полювання у заповідній зоні заборонено.

Характерними плазунами є гадюка звичайна, вуж звичайний, ящірки прудка, зелена та живородна. До Червоної книги України занесені полоз лісовий, тритони карпатський і гірський, саламандра плямиста та гадюка звичайна.

Рис. 1.6. Ящірка прудка [23]

На території парку гніздуються багато видів птахів. Із рідкісних пернатих у передгір'ї трапляються білий і чорний лелеки, а на вершинах гір у квітні часто можна почути токування глухарів. У річках Сколівських Бескидів водиться форель, лящ, щука, в'юн та інші види риб.

Зазвичай багате пташине царство - тетереви, або тетеруки (з їхнім весняним бурмотінням), рябчик, дятли зелений і трипалий, шишкар ялиновий, плиска гірська, щеврик гірський, беркут, шуліка рудий, сова сіра, сокіл сапсан, а також занесені до Червоної книги глухар (глушець), підорлик малий, сорокопуд сірий і навіть суто поліський житель лелека чорний.

Загалом на території парку охороняються 11 видів тварин, занесених до Європейського червоного списку та 30 видів, занесених до Червоної книги України [22].

1.5 Кліматичні умови

Формування сучасного рослинного покриву Сколівських Бескид проходило в умовах помірно континентального клімату з надлишковим і достатнім зволоженням. Клімат парку м'який, помірно теплий і вологий. Зима з частими відлигами при температурі від 0 до +5°C. Тривалість вегетаційного періоду становить 180 днів. Середня температура січня - -4,5-6°C, липня - +15,6-18,0°C при максимальній +30°C і мінімальній -31°C.

Опадів тут випадає 800-1100 мм на рік. Середня висота снігового покриву становить 39 см [18].

Основними кліматоутворюючими факторами на території парку є сонячна радіація та атмосферні циркуляції, що зумовлюють розподіл по території тепла та вологи, а також гірський характер місцевості (висота над рівнем моря, експозиція схилів), ґрунтовий та рослинний покрив.

Загальні умови атмосферної циркуляції над Beskidy визначаються пануючим західним переносом у середній тропосфері й положенням території відносно азовського, ісландського і сибірського центрів дії атмосфери, які сприяють також західним повітряним течіям у нижній тропосфері. В середньому для року переважає перенос повітряних мас з боку Атлантичного океану.

З атмосферою циркуляцією тісно пов'язаний вітровий режим. На території НПП «Сколівські Beskidy» панують вітри західних румбів: у зимовий період - західні та південно-західні, влітку - західні та північно-західні.

Середня річна швидкість вітру в регіоні коливається в межах 1,8-2,7 м/сек. У приземних шарах повітря вітри сильно відхиляються від головного напрямку завдяки затримуючій, захисній дії гір. Під впливом гірського рельєфу в Сколівських Beskidy формуються місцеві вітри: влітку гірсько-долинні, що характеризуються добовим ходом. Взимку й навесні - фени. Вони викликають підвищення температури і одночасно зниження відносної вологості. Тривають фени від декількох годин до декількох діб. Внаслідок особливостей рельєфу території деколи утворюються також завихрення з горизонтальною і вертикальною осями, які посилюють шкідливу дію вітру, зокрема - спричиняють вітровали, буреломи, тощо [23].

Температура повітря та кількість опадів – одні з основних метеорологічних величин, вони є тими показниками, які перші засвідчують термічні зміни, що відбуваються у природі [2]. Нами проаналізовані середньодобові

температури та місячна кількість опадів з 1997 по 2023 рр. На графіку рис. 1.7 відображена динаміка сумарних річних температур.

Рис. 2. Динаміка середньомісячних температур по окремих місяцях в період з

Рис. 1.7-. Динаміка середньомісячних температур по окремих місяцях в період з 1997 по 2023 рр.

Другий важливий фактор – це кількість опадів. При аналізі ми дійшли висновку, що, в цілому, річна кількість опадів має тенденцію до зниження, про що свідчить лінія тренду на рис. 1.8. Найбільша кількість опадів спостерігалася у 2001 (1020 мм), найменша – у 2009 (242 мм). Середня кількість опадів за період з 1997 по 2022 – 681,8 мм.

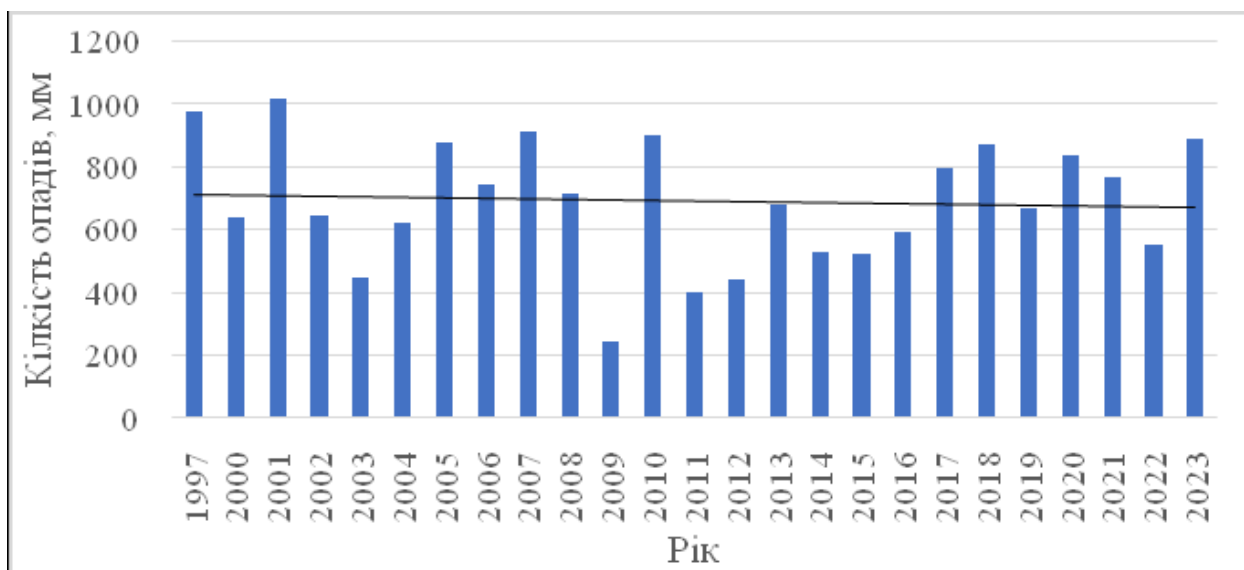

Рис. 1.8-. Динаміка сумарної річної кількості опадів в період з 1997 по 2023 рр.

Аналізуючи кількість опадів по місяцях, ми дійшли висновку, що саме в літні місяці (липень та серпень) кількість опадів різко зменшилася за останні 23 роки. Тобто самі спекотні місяці літа стали ще й посушливими.

Як видно з графіків, сумарна річна температура має тенденцію до збільшення, про що свідчить лінія тренду. Це збільшення не виглядає дуже суттєвим і становить 9 градусів, але, оскільки мова йде про середньорічну температуру, то кожен градус має серйозний вплив. З графіку відхилення середньорічної температури від середньобагаторічної ми бачимо, що 14 років з 23 (тобто, більшість) є теплішими порівняно з середньобагаторічною. З графіку видно, що найбільш теплими були 2009, 2012, 2015 та 2023 рр., найбільш холодними 1997, 2010 та 2018 рр. Середня сумарна температура за період з 1997 по 2023 р. 112 °С. Абсолютний максимум температури за період досліджень спостерігався у 2016 році (+39° С), абсолютний мінімум – 28° С – у 2006 рік.

На території НПП «Сколівські Бескиди» середня тривалість вегетаційного періоду (період з температурою вище +5°С) становить 194 дні, а період з температурою вище +15°С - 80-90 днів. Тривалість періоду активної вегетації (з температурою вище +10°С) становить 139 днів, що сприяє зростанню букових лісів. Безморозний період - 130-150 днів [1].

Кількість опадів на території парку залежить від абсолютної висоти місцевості та положення відносно пануючих вітрів, а також експозиції схилів. Річна кількість опадів коливається в широких межах: їх найбільша кількість в окремі роки становить 1673 мм, найменша - 844 мм. Більша частина опадів тут випадає в теплий період. Максимум опадів (130 мм) спостерігається в липні. В тісній залежності від температурного режиму й кількості опадів знаходиться вологість повітря. Відносна вологість повітря протягом теплового періоду коливається від 75 до 82% [18].

Формування і режим снігового покриву в Сколівських Бескидах характеризується рядом особливостей внаслідок частих відлиг, які супроводжуються нерідко дощами.

Майданський, Бутівля, Крушельниця, Уричанка, Ямельниця, Кам'янка, Павлів потік, Чудилів потік, Сопіт, Мала і Велика Річки, Зелем'янка і т.п.) є їх притоками. Орієнтація русел річок зумовлена переважно давніми тектонічними рухами та ерозійною діяльністю водотоків [11].

Рис.-1.10. Водоспад Гуркало на р. Мала Річка [23]

Всі річки на території НПП «Сколівські Бескиди» мають типово гірський характер з досить великою глибиною ерозійного врізу долин, із значним нахилом русел, незначною глибиною та швидкою течією. Для русел річок властиві ступінчасті поздовжні профілі, наявність порогів, перекатів, невеликих водоспадів та наносних акумулятивних форм.

На річках НПП переважають поперечні профілі У-подібної форми. Гідрологічний режим річок в межах НПП характеризується наявністю яскраво вираженого весняного водопілля та кількох (до 8-9) паводків з підйомом рівня води на декілька метрів [13].

Густота річкової мережі в межах НПП коливається від 1 до 7 км/км². Найбільша густота річок та потоків у басейнах рік Рибник, Бутівля, Уричанка, Крушельниця та Опір.

РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

2.1 Концепція екологічної освіти

В найважливіших міжнародних документах останнього десятиріччя, присвячених проблемам навколишнього середовища і гармонійного розвитку людства велика увага приділяється екологічній культурі і свідомості, інформованості людей про екологічну ситуацію в світі, регіоні, на місці проживання, їх обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем, з концептуальними підходами до збереження біосфери і цивілізації.

Концепція екологічної освіти України, як елемент концепції гармонійного розвитку держави, набуває сьогодні ваги актуального і важливого державного документа. На рис.2.1 показана структура екологічної освіти.

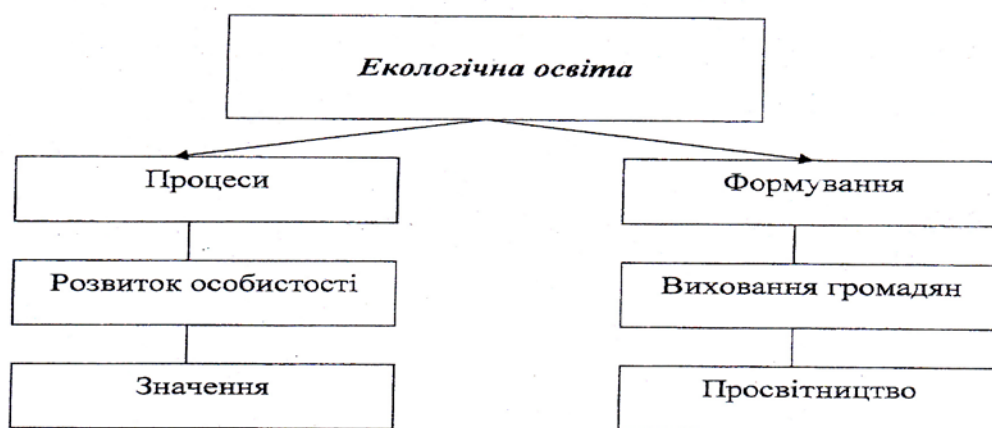

Рис.2.1. Структура екологічної освіти

Екологічна освіта, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України (у тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту.

Реформування екологічної освіти та виховання має здійснюватися з обов'язковим врахуванням екологічних законів, закономірностей, наукових принципів, що діють комплексно в біологічній, технологічній, економічній, соціальній і військовій сферах.

Глибоким опануванням екологічними знаннями, формуванням екологічного мислення, свідомості і культури мають бути охоплені громадяни всіх категорій, вікових груп і сфер діяльності.

Збалансований, екологічно безпечний (гармонійний) розвиток повинен бути базисною, вихідною ідеєю, методологічною основою екологічної освіти у відповідності з міжнародними вимогами.

2.2 Мета і завдання екологічної освіти

Державна політика в галузі екологічної освіти повинна базуватися на таких принципах: розповсюдження системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей соціальних, територіальних груп та професійних категорій; комплексності екологічної освіти і виховання; неперервності процесу екологічного навчання в системі освіти, в тому числі підвищення кваліфікації та перепідготовки.

Основною метою екологічної освіти (рис.2.2) є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, фундаментальних

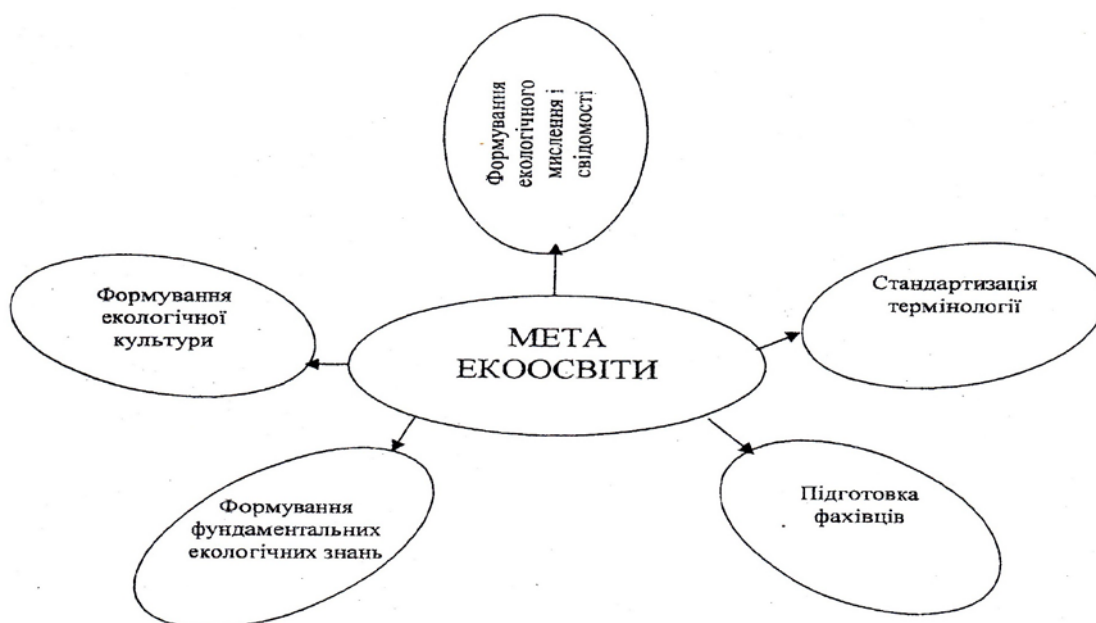

Рис.2.2. Мета екологічної освіти

екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі освіти. Ця мета досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності.

Найголовнішими завданнями екологічної освіти мають бути:

1. Формування екологічної культури населення.
2. Підготовка фахівців-екологів для різних галузей народного господарства, в тому числі: для освітньої галузі – вчителів, викладачів; для державних органів управління в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, а також громадських організацій.
3. Вдосконалення, узгодження і стандартизація термінології в галузі екологічних знань.

Екологічна освіта – це сукупність наступних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура.

2.3 Стратегічні напрямки і тактичні завдання розвитку екологічної освіти

Основними стратегічними напрямками розвитку екологічної освіти є:

- розробка наукових основ неперервної екологічної освіти на основі Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, здобутків української та зарубіжної педагогічної практики за участю Академії педагогічних наук України, провідних вчених і практиків освітньої галузі, Міністерства екології та природних ресурсів України, громадських екологічних організацій;
- поступове поетапне реформування екологічної освіти та виховання особистості на наукових і духовних принципах з урахуванням національних традицій, надбань та світового досвіду;

- формування поколінь з новою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення, міждисциплінарної інтеграції, історизму та системності з метою збереження і відновлення природи України та її біологічного різноманіття;

- розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі екологічної освіти і науки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери і цивілізації.

На рис.2.3 узагальнено основні напрямки розвитку екоосвіти в Україні.

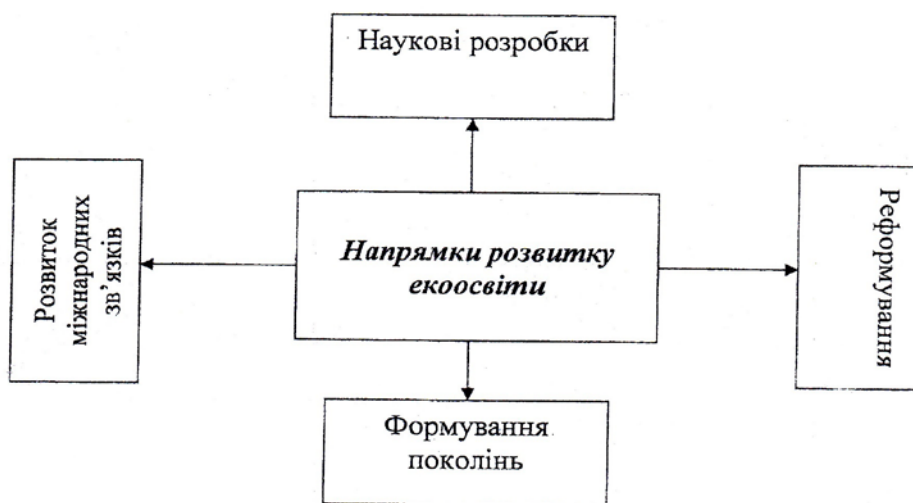

Рис. 2.3. Напрямки розвитку екологічної освіти в Україні

Головними тактичними завданнями мають бути:

- розробка й постійне вдосконалення Державних стандартів професійної екологічної освіти та переробка діючих стандартів всіх рівнів і напрямів підготовки та виховання з урахуванням вимог щодо формування екологічної культури;

- підготовка, підвищення кваліфікації й перепідготовка викладачів екологічних дисциплін з врахуванням нових підходів, організація екологічних семінарів і курсів, організація центрів перепідготовки тощо;

- розробка й видання якісної навчальної літератури з екології;

- розробка екологічних радіо- і телепрограм, підготовка й організація систематичних показів по телебаченню навчальних, наукових і науково-популярних екологічних фільмів;

- залучення громадських екологічних організацій, просвітницьких товариств до поширення екологічних знань серед широких верств населення;
- започаткування широкої програми підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців, керівного складу підприємств, організацій, установ, підприємців, які мають право і можливість приймати екологічно значущі рішення у сфері практичної діяльності.

2.4 Зміст і структура формальної і неформальної екологічної освіти

Сучасна екологічна освіта має базуватися на обов'язковості вивчення конкретно визначеної кількості, обсягів природничих і гуманітарних дисциплін на різних ступенях навчання і чітко визначеній оптимальній кількості понять і термінів на кожному рівні освіти, узгодженості і ясності щодо основних екологічних понять та термінів.

Базовими складовими екологічних знань мають бути сучасні уявлення про: біосферу та її структурні одиниці; екосистеми, їх біотичну структуру, генетичні типи, принципи класифікації; живу речовину та її роль в біосферних процесах; закономірності кругообігів речовин, енергії та інформації; систему “людина – суспільство – біосфера – космос”; основні види антропогенного впливу на компоненти довкілля та їх негативні наслідки; основні глобальні, державні і регіональні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення; економічні, законодавчі та нормативно-правові принципи раціонального природокористування; основи державної та регіональної екологічної політики тощо.

Зміст безперервної екологічної освіти та виховання повинен включати дві ланки – *формальну і неформальну (рис.2.4)*. До першої ланки відносяться загальна система освіти, яка існує в Україні на таких рівнях: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна освіта. Друга ланка системи екологічної освіти та виховання має просвітній характер, формує екологічну свідомість і культуру населення (засоби масової інформації, церкви, громадські екологічні та просвітні об'єднання та ін.).

Неперервна екологічна освіта передбачає організацію виховання і навчального процесу від дитинства до глибокої старості. На цьому шляху людина проходить кілька стадій навчання.

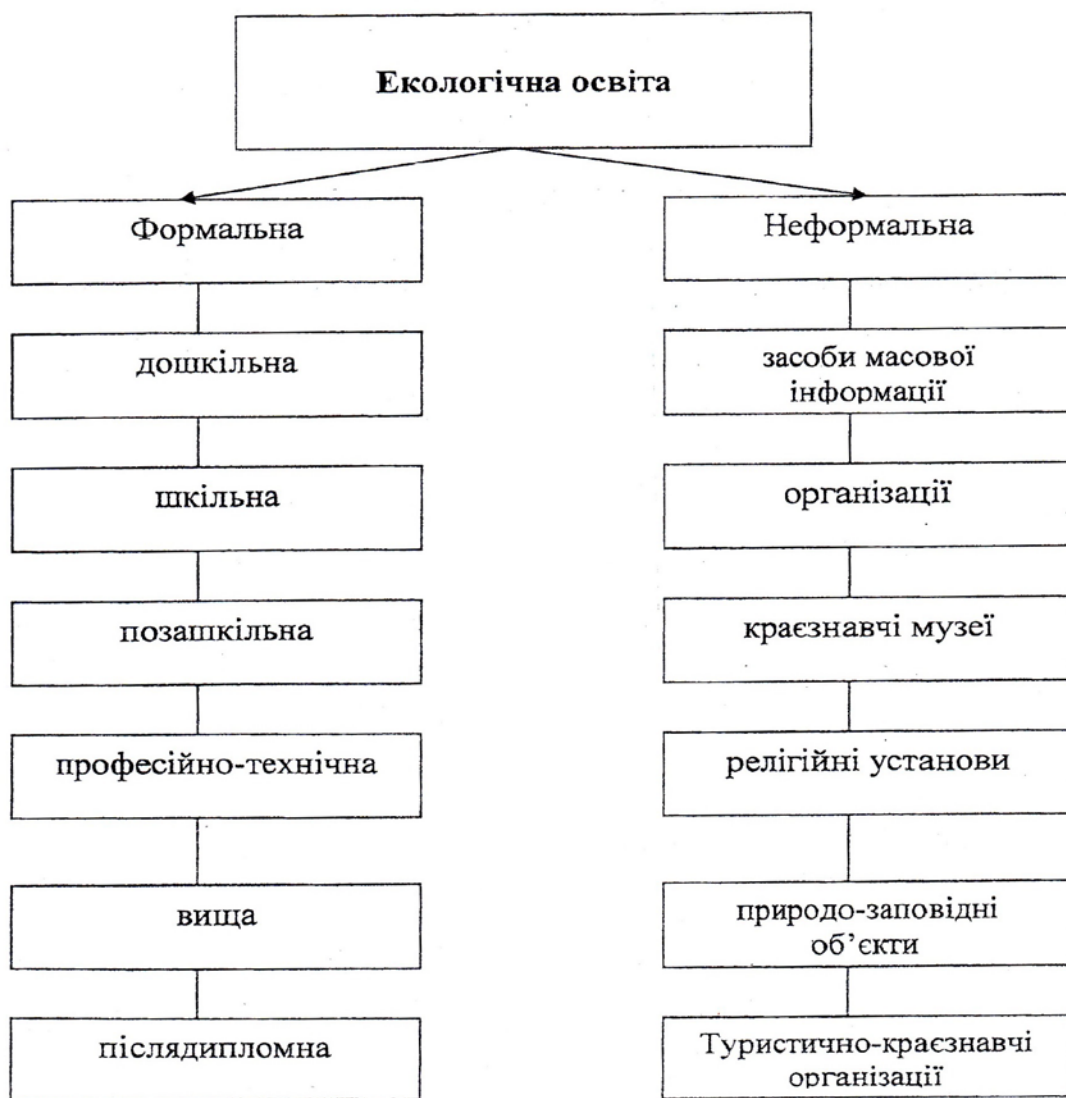

Рис. 2.4. Структура формальної і неформальної екологічної освіти

Дошкільне виховання - найперший рівень, коли головну роль відіграє родинне виховання. Основи екологічного мислення закладаються у дитини в сім'ї. "Материнська школа" покликана сформувати у дитини перші уявлення про навколишній світ, прищепити повагу і почуття відповідальності за все живе, що її оточує, на основі культурних надбань і традицій народу.

Наступною ланкою у розвитку екологічної свідомості дитини стають дошкільні заклади: дитячий садок, груповий та приватний вихователь. Їх завдання - ознайомитись зі змістом і характером сімейного екологічного

виховання дитини і у подальшому забезпечити умови для розвитку та підтримки того позитивного, що вже набуто в родині. Виховання дітей відбувається в процесі бесід, ігрової діяльності, читанні художньої літератури: міфів, казок; перегляді дитячих кіно- і діафільмів, теле- і радіопередач, дитячих конкурсів і фестивалів та ін.

Мета загальної середньої освіти - формування особистості з новим, екоцентричним типом мислення й свідомості, високим ступенем екологічної культури. Екологічна освіта в загальноосвітньому навчальному закладі може бути реалізована за трьома моделями – однопредметною, багатопредметною і мішаною. Завдання цієї освіти - сформувати систему знань, поглядів і переконань учнів, які забезпечуватимуть громадську відповідальність за стан навколишнього середовища. Напрями позашкільної екологічної освіти зображені на рис.2.5.

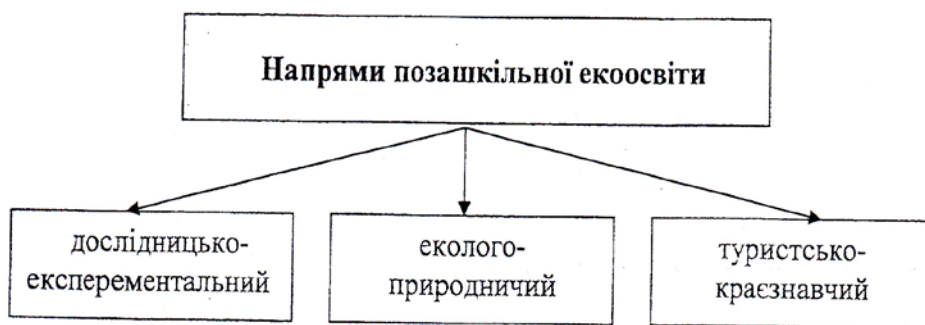

Рис.2.5. Напрями позашкільної екологічної освіти

Вища екологічна освіта спрямована з одного боку, на завершення формування екологічної культури фахівців за різним фахом, і, з іншого боку, вона забезпечує підготовку спеціалістів із профільною вищою екологічною освітою. Вихідним положенням вищої екологічної освіти є продовження базової середньої освіти на наступному, більш високому рівні з метою формування у студентів високої екологічної культури, глибоких екологічних знань та біосферного світогляду, підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів у всіх сферах екологічної практичної управлінської, освітньої та наукової діяльності.

Розвиток вищої екологічної освіти повинен базуватися на комплексному збалансованому поєднанні природничого, технологічного, економічного, юридичного і соціокультурного підходів. Особливе значення має екологічна освіта для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, майбутніх вихователів і вчителів, які поряд із загальним високим рівнем екологічної культури мають опанувати методику виховної роботи.

Післядипломна екологічна освіта забезпечує неперервність екологічної освіти та включає систему підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців, керівного складу підприємств, організацій, установ, підприємців по різних аспектах природоохоронної діяльності та раціонального використання природних ресурсів, екологічного менеджменту, аудиту, маркетингу і бізнесу, а також підготовку фахівців-екологів найвищої кваліфікації - кандидатів і докторів наук у галузі екології та охорони навколишнього середовища, на базі провідних ВНЗ.

Неформальна екологічна освіта- це масова освіта та виховання всіх верств і категорій населення як зайнятого в виробничих і військовій сферах діяльності, так поза цими сферами за допомогою планових занять, засобів масової інформації (телебачення, радіо, газет, журналів, брошур, електронних засобів), організації постійно діючих стаціонарних і тимчасових та пересувних фотовиставок екологічного змісту, екологічних фестивалів (шкільних, університетських, молодіжних), олімпіад, конкурсів, організації тематичних екологічних науково-популярних лекцій силами різних товариств охорони довкілля та громадських екологічних організацій, співробітників Міністерства екології та природних ресурсів України, викладачів вищих навчальних закладів та співробітників тощо.

Крім того неформальній екологічній освіті населення мають сприяти театри, кіно, краєзнавчі музеї, релігійні установи, зоопарки, природничо-заповідні об'єкти, туристично-краєзнавчі організації.

РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою дипломної роботи є аналіз існуючої еколого-просвітницької діяльності в НПП «Сколівські Бескиди» та пропозиції щодо її покращення.

Для виконання поставленої мети, програмою передбачено виконати такий обсяг робіт:

- провести літературний огляд даної теми;
- проаналізувати урядові накази та постанови по даному питанню;
- обґрунтувати методи екологічного виховання як засіб удосконалення освіти населення на базі НПП «Сколівські Бескиди»;
- проаналізувати рекреаційне навантаження у НПП «Сколівські Бескиди» для семи найбільш відвідуваних історико-краєзнавчих та еколого-пізнавальних стежок.

Методика робіт, що передбачає виконання поставлених завдань, полягає у наступному.

Літературний огляд проводиться на основі аналізу літературних джерел, список яких наведений в кінці роботи.

Аналіз **еколого-просвітницької роботи НПП** проводиться на підставі матеріалів по облаштуванню території, плану роботи з еколого-освітньої роботи НПП та запропонованих напрямків екологічної освіти.

При виконанні дипломної роботи було виконано такий об'єм робіт: проведено літературний пошук по темі роботи та зроблено її аналіз; розроблено програму і методику робіт; проаналізовано існуючі еколого-пізнавальні стежки та маршрути національного природного парку «Сколівські Бескиди»; запропоновано нові перспективні методи і форми роботи з населенням з еколого-освітньої роботи.

РОЗДІЛ 4. ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В НПП «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ»

4.1 Багатопланове соціоекологічне значення парку

Створення національного природного парку сприяє збереженню унікальних для Українських Карпат гірських ландшафтів, природних фітоценозів та генофонду рідкісних тварин і рослин, які мають важливе науково-практичне і народногосподарське значення і зокрема:

- збереженню та примноженню гірської флори та фауни, відновленню порушених популяцій найбільш цінних видів рослин та тварин, а також типових для Бескид та унікальних фітоценозів;

- відновлення екологічного балансу гірської природи, відтворенню оптимального відношення між природними угіддями (лісовими, лучними, болотними, ріллею тощо);

- нормалізування водного режиму гірських рік, збереженню чистоти їх джерел і витоків шляхом заліснення водозборів з метою попередження найстрашніших повеней, що завдають народному господарстві значних збитків;

- формуванню естетично цінних гірських екосистем, особливо вздовж доріг, екологічно пізнавальних стежок біля сіл, садиб, курортно-санаторних рекреаційних закладів;

- раціональне використання рекреаційних та бальнеологічного потенціалу (кліматотерапія, гідромінеральна терапія) існуючих баз та джерел мінеральної води.

4.2 Екологічна характеристика парку

Актуальність створення національного парку у «Сколівських Бескидах» зумовлює: необхідність зберегти екологічну, природостабілізуючу значимість території для області й прилеглих районів; великим рекреаційним та оздоровчим потенціалом, який має регіональне і міжнародне значення; потребою пошуку нових функцій території та форм господарювання, які забезпечили соціально економічний розвиток відсталого в цьому плані регіону і ріст добробуту місцевого населення.

Встановлено, що на території парку є біля 5-6 тис. га пралісових і близьких до них за ценотичною структурою екосистемою. Ці масиви служитимуть екологічними моделями при реконструкції смерекових монокультур та інших похідних деревостанів, площа яких біля 60%. Поступове формування лісів з первинною природною структурою дозволить покращити їх біологічну стійкість проти вітровалів, ентомошкідників й епіфітопій. Генетичні лісові резерви є базою для елітного насінництва з метою вирощування екологічно пристосованого до місцевих умов посадкового матеріалу.

Наявність значної кількості лікарських, ароматичних харчових дикорослих рослин на території парку дозволяє організувати їх контрольований збір для потреб фармакологічної промисловості, та розвиток малого бізнесу. Розвиток індустрії туризму та рекреації матиме певне економічне значення та сприятиме зростанню зайнятості населення у цих сферах.

Функціонування парку розташовано неподалік від великих промислових центрів (Львів, Дрогобич, Борислав, Стрий) дозволяє також розширити сферу оздоровлення населення цих міст.

4.3 Історико-культурна спадщина НПП «Сколівські Бескиди»

Багатство природного та історико-культурного потенціалу Сколівських Бескид важко переоцінити. Вишукана естетична цінність бескидських ландшафтів, етнографічна специфіка бойківського краю, гостинність місцевих жителів, забезпечують високий рекреаційний потенціал парку. Важко знайти туриста-краєзнавця, дослідника чи відпочивальника, які б, приїхавши у Сколівські Бескиди, не захоплювались їх казковою природою.

Назву Бескиди пов'язують з назвою племені "бессів", які населяли цю місцевість. За іншою версією, назва походить від грецького слова, що означає "пасовисько, пасти, полонина". В межах Сколівщини проживав етнос "бойки", славиться край чарівними піснями, іскристими танцями, художньою різьбою по дереву.

На території НПП «Сколівські Бескиди» є цікаві та унікальні природні та історико-архітектурні об'єкти. Серед них: долина правого допливу річки Опір - річка Кам'янка, водоспад Гуркало на Малій Річці біля с. Корчин, наскальне місто-фортеця ДКЗ «Густань» в с. Урич, озеро «Журавлине» із унікальними угрупованнями водно-болотної рослинності, «Довбушеві» скелі та безліч окремих скель-веж («Корчма при дорозі», «Поцілунок собаки-барабаки», «Шлях самурая», «Лялька», «Майн Кампф», «Тюльпан», «Вітряк», «Зрада Батьківщини», «Привіт свинособаки», «Політ над гніздом зозулі», «За сисяри», «Валіза космосу», «Чугайстер», «Стакер», «Веселий Роджер», «Четвертак» та багато ін. доволі чудернацьких назв, які ці скелі отримали від мандрівників і передаються із уст в уста та ін.

В НПП інтенсивно розвиваються такі види туризму як: культурно-пізнавальний, кінний, велосипедний, релігійний, екологічний, гірськолижний, сільський зелений туризм тощо. Крім того, на території парку є понад 30 мінеральних джерел різної бальнеологічної дії. Туристично-рекреаційний потенціал становить 89 відпочинкових закладів, близько 300 агроосель, 5 канатно-крісельні дороги, 30 бугельних витягів, 35 гірськолижних трас.

Найпопулярнішими серед туристів об'єктами архітектурно-історичної спадщини є: церква св. Вм. Пантелеймона і дзвіниця, 1597 р., м. Сколе, дзвіниця поч. ХІХ ст., с. Н. Рожанка, Вознесенська церква 1820 р., с. Кальне, Воздвиженська церква і дзвіниця 1844 р., с. Опорець, церква Святого Духа 1804 р., дзвіниця 1877 р., с. В. Рожанка, Успенська церква 1858 р., дзвіниця 1862 р., с. Тухолька, палац барона Гределя м. Сколе. Об'єктами природної спадщини є: водоспад на р. Кам'янка, водоспад Гуркало біля с. Корчин, джерело Писана криниця поблизу с. Волосянка, Журавлине озеро біля с. Кам'янка, Урицькі скелі, витoki річок Опір та Стрий біля с. Опорець [8].

4.3.1 Сколівські Бескиди як місце відпочинку і творчості Івана Франка

Велична і чаруюча природа Карпат завжди приваблювала митців. Зі Сколівщиною пов'язане життя і творчість видатного громадського діяча, науковця, філософа, етнографа, публіциста і краєзнавця Івана Яковича Франка (1856-1916 рр.). Його перу належать понад 100 науково-краєзнавчих праць, у тому числі "Галицьке краєзнавство".

І.Франко був співорганізатором багатьох студентських мандрівок. В ці мандрівки входило знайомство з історичними пам'ятками, життям народу, виступи з доповідями, концертами, дискусіями тощо. Мандрівки започаткували новий період українського краєзнавства. Село Тухля навічно вкарбоване в історію нашої держави завдяки Іванові Франку. Власні спостереження, розповіді місцевих жителів, культура і побут горян дали можливість І.Франкові створити шедевр української літератури – історичну повість "Захар Беркут", багато поезій, повістей, зокрема, повість "Петрії та Довбушуки", у якій він відтворює образ ватажка опришків Олекси Довбуша. Скелі можна назвати одним із чудес України.

На Урицькій скелі (фортеці-замку Тустань) в 1912 році було урочисто відкрито викарбуваний О.Майдашоком напис-заклик "Вставайте, кайдани порвіте", а під ним підпис "Т.Шевченко, М. Шашкевич, І. Франко". Він став

першим меморіальним написом на честь І. Франка. Ще сьогодні його видно від підніжжя стіни.

Сколівські Бескиди були місцем відпочинку для А. Шептицького, В. Черчилля та джерелом творчості багатьох вчених, філософів, етнографів, публіцистів і просто туристів, надихаючи їх на втілення своїх задумів.

4.4 Екологічна освіта та робота з населенням в НПП

У відповідності з «Положенням про еколого - освітню діяльність заповідників національних природних парків» (затверджено наказом Мінекобезпеки України від 21 вересня 1998 року №140). Основними напрямками еколого – освітньої діяльності в НПП є:

- ведення пропагандистської діяльності шляхом ознайомлення з нормативно – правовими актами в галузі заповідної справи, пропаганди й ролі заповідної справи в рішенні актуальних наукових, науково обґрунтованих господарських завдань охорони, використання та відновлення природних ресурсів навколишнього природного середовища в цілому та інших заходів з охорони природи; розповсюдження екологічних, біологічних, географічних, краєзнавчих, природознавчих знань про природоохоронні об'єкти; інформація про охорону рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин.

- учбова, науково-дослідна, практична та методична робота з учнівською та студентською молоддю шляхом формування та виконання спільних еколого-освітніх програм, проектів, планів-заходів з різними установами та організаціями природоохоронного спрямування;

- організування масових природоохоронних та еколого-освітніх заходів на підтримання акцій: «Міжнародний день водно-болотних угідь» (2 лютого), День довкілля (третя субота квітня), Міжнародний день Землі (22 квітня), Міжнародний день біологічного різноманіття (22 травня), «Всесвітній день захисту навколишнього середовища» (05

червня), Всесвітній день туризму (27 вересня), «Парки тисячоліть», «До чистих джерел» та Всесвітньої благодійної акції Милосердя».

- співпраця з місцевим населенням громадськими (неурядовими), у тому числі міжнародними еколого-освітніми організаціями.

Адміністрація національного природного парку «Сколівські Бескиди» розробила програму розвитку еколого-освітньої діяльності на території НПП „Сколівські Бескиди” на період 2020-2025 р.р., головні завдання якої є:

- екологічна освіта шкільної молоді і населення загалом шляхом організації різноманітних видів діяльності безпосередньо в природному середовищі, в світі природи;

- проведення уроків на екологічну тематику та підтримка діяльності екологічних гуртків у школах району;

- залучення шкільної молоді та дорослих, до проведення масових екологічних акцій, конкурсів, вікторин, круглих столів тощо;

- підготовка статей до друку (районній, обласній) пресі;

- організація та проведення екологічних екскурсій маршрутами і екологічними стежками НПП з елементами краєзнавчих досліджень.

В концептуальну основу еколого-освітньої роботи НПП "Сколівські Бескиди" закладено ідею внутрішньої самоорганізації індивіда в умовах його проживання чи перебування на теренах природно-заповідного фонду, глибокого усвідомлення кожним важливості та значущості нагального вирішення існуючих проблем зі збереження довкілля, власного переконання людини про її особисту причетність та відповідальність за стан природи у своєму населеному пункті, краї чи країні.

4.5. Екологічні заняття, конкурси та акції, як форми екологічної освіти в НПП «Сколівські Бескиди»

Національний природний парк проводить екологічні заняття в школах району за спеціально розробленими та погодженими у відділі освіти програмами. Отримано понад 1000 робочих зошитів «Мої Карпати» («Зима», «Весна», «Літо» і «Осінь»), виготовлених на виконання проекту «Підвищення рівня екологічної свідомості учнів початкових класів. Протягом 2023 р. та 2024 р. працівниками національного парку проведено 25 бесід на предмет охорони лісу від самовільних рубок, заборони збору рідкісних видів рослин, вирубки новорічних ялинок. Протягом 2016 року до цих акцій залучено понад 735 дітей та молоді, які опікувались проблемами довкілля. Працівниками НПП проводиться облік відвідувачів рекреаційними стежками. Найбільш активними відвідувачами є туристи віком від 16 до 30 років - 45 %, віком до 16 років - 39 %, віком більше 30 років - 16 %.

Одна з яскравих акцій «**Збережи ялинку**», яка стала надзвичайно потрібною напередодні новорічних свят, оскільки кожен з нас добре знає наскільки є велика проблема винищення ялинок. Основним завданням акції є розповсюдження інформаційно-агітаційних листівок, щодо шкідливих наслідків передноворічного вирубування хвойних дерев. В рамках акції Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства, НПП, «Сколівські Бескиди» та відділ освіти Сколівської РДА провели **конкурс на кращу новорічну композицію**. Діти ходили зі своїми поробками також по організаціях і показували, як робити «зимові букети та віночки» з вічнозеленого гілля, створюючи святкову атмосферу, а також наголошували що з давніх-давен на Україні зустрічали ці свята з вівсяним чи пшеничним дідухом. Та й тепер багато хто дотримується цієї традиції.

Рис.4.1. Зимові букети та віночки

Вік дерева, яке зрубують на новорічну ялинку, - 10-15 років, а воно могло б рости сотні років, виконуючи при цьому свої головні функції, а саме: очищувати повітря і збагачувати його киснем; попереджувати ерозію ґрунтів своєю потужною кореневою системою; регулювати водний режим території; перешкоджати буревіям і врешті-решт, накопичувати цінну деревину. Деревина ялиці – цінний будівельний матеріал, має високі резонансні властивості. Із ялицевої живиці отримують бальзам – добрий ранозагоювальний засіб та імерсійну олію, що використовують в мікротехніці. Крім того ялиця має широке використання в медицині. З насіння ялиці виготовляють високоякісні лаки та фарби.

В рамках виконання програми **«Збереження етнокультурної спадщини»** спільно з настоятелями Храму Святого великомученика Пантелеймона в м.Сколе НПП «Сколівські Бескиди» проводить захід «Йорданські святкування», в рекреаційному пункті «Павлів потік».

Традиційно, щовесни проводяться різні акції, в ході яких інформуються та залучаються до співпраці всі зацікавлені жителі. На території НПП «Сколівські Бескиди» було проведено такі акції: «Майбутнє лісу в твоїх руках», «Місячник озеленення, прибирання та благоустрою і Дня довкілля», «Дерева миру», «За чисте довкілля», «День благоустрою територій та населених пунктів» та ін.

Для того, щоб привернути увагу громадськості та молоді до такого важливого та відповідального процесу, як створення зелених насаджень, вже

11 рік поспіль, під егідою Державного агентства лісових ресурсів України, на Львівщині проходить акція «**Майбутнє лісу у твоїх руках**». В рамках цієї акції 21 березня Національний природний парк "Сколівські Бескиди"

Акція "Посади калину - символ України"

оголошує акцію "Посади калину-символ України", за схемою, розробленою спільно з працівниками Національного лісотехнічного університету України (м. Львів). Ми живемо у час, коли відроджуються національні традиції, переглядаються культурні цінності, забуті століттями. Кожний народ має свої святині, свої символи: опоетизовані образи дерев, квітів, трав. Є вони і в нашого народу. Ці образи-символи уособлюють красу України, духовну міць її народу, засвідчують любов до рідної землі. Існує гарний звичай: біля щойно зведеної оселі, на примітному місці, в першу чергу садили калину. Продовжуймо добрі традиції! Любиш Україну – посади калину! Символіка – важливий елемент культури. А як же без калини? Весною оживає природа, оживає калина, а з ними – і Україна.

З метою збереження видового різноманіття та чисельності диких птахів, залучення уваги батьків та дітей до охорони птахів в Сколівській школі-інтернат І-ІІІ ступенів відбулося **свято зустрічі птахів**.

Після розвішування годівничок та шпаківень, на екологічній хвилині школярі розказували про те, як люди повинні ставитися до птахів, що може

зробити людина для птахів і чого вона не повинна робити. З розповіді представників НПП учні дізналися, з якого ж будівельного матеріалу будують свої чудові будиночки пташки і яких шедеври від птахів можна очікувати. А ще, дітвора наввипередки демонструвала свої знання народних звичаїв, промовляючи українські приказки, примовки та заклички пов'язані з птахами.

"Разом за природу" під такою назвою 08 квітня розпочалась спільна загальноукраїнська програма Всесвітнього фонду природи (WWF), ТМ "Моршинська" та НПП "Сколівські Бескиди". В акції на території парку брали участь старші школярі, молодь, студенти та жителі і працівники НПП і всього посадили 14 тис. дерев у Сколівському та Крушельницькому лісництвах. На початку акції організатори передали представникам нацпарку два кущорізи для подальшого догляду за цими саджанцями.

Цього року кожний бажаючий зміг посадити своє іменне дерево на території національного природного парку "Сколівські Бескиди" в рамках **Всеукраїнської екологічної акції «Посади дерево Миру»** та провели конкурс на кращий малюнок та твір **«Людина і Ліс»** для учнів 1-8 класів (за ініціативи Бюро з питань екології УГКЦ). Негативний вплив на природу мають лісові та степові пожежі, спричинені масовими артобстрілами та умисними підпалами в тактичних цілях. Від полум'я війни на Сході України вже постраждали сотні тисяч гектарів степової та лісової рослинності. Усі екологічні наслідки війни фокусуються на людині, яка їх спричинює, але зрештою і сама стає їх жертвою, адже через руйнування природи підриваються основи благополуччя суспільства і виникають численні загрози для здоров'я та життя людей.

В рамках виконання **програми "Збереження етнокультурної спадщини"** в НПП "Сколівські Бескиди" проходив конкурс на кращу пасхальну писанку серед школярів Сколівщини .

Рис.4.2. -4.3- Кращі роботи школярів

Головною метою конкурсу було збереження українських традицій у шкільної молоді, пошук та підтримка талантів у дітей, розвиток декоративно-прикладного мистецтва та допомога дітям навчитися бути уважними до світу, що оточує їх; побачити в ньому те, що вимагає любові та захисту; пробуджує в їхніх думках співчуття та розуміння життя в його проявах. Основними завданнями конкурсу були: розвивати учнівську творчість; виховувати повагу до традицій і звичаїв народу; формувати інтерес та повагу до історичного минулого людства, його легенд і вірувань; прищеплювати любов до народного мистецтва (писанкарства); виховувати естетичний та художній смак, любов і повагу до рідної культури.

У м. Сокаль 23 липня відбувся «Еко-фестиваль», метою проведення якого є привернення уваги мешканців Львівщини до екологічних проблем регіону. У "Еко-фестивалі" взяли участь і представники національного природного парку "Сколівські Бескиди", які представили наступні експозиції: друкована продукція, трав'яні чаї, сувеніри, конкурсні роботи з екологічного малюнку та творів на природоохоронну тематику.

Рис.4.4.-Працівники НПП на "Еко-фестивалі"

Протягом цього заходу учасники мали можливість взяти участь у дискусіях на екологічні теми, а на площі - майстер-клас із сортування сміття, представлення енергоощадних технологій, запровадження екологічних інновацій у районі. Також, проводились майстер-класи: по виготовленні вуличних меблів з дерев'яних палет; виготовлення декоративних виробів з пластикових пляшок та старих футболок; арт-майстер-клас; виготовлення фігурок із повітряних кульок; виготовлення виробів із глини; аквагрим.

До акції "Не пали листя" у НПП приєдналось 45 учнів, коли почули дані наскільки паління листя шкодить природі, та й людям також. Учні розносили листівки з проханням та пропозиціями, пропонували свою допомогу старшим людям. Спалення опалого листя призводить до забруднення повітря, проблем зі здоров'ям та становить небезпеку виникнення пожеж. Нещодавно проведені дослідження довели, що спалення сміття та деревини на одному, окремо взятому подвір'ї, може призвести до більших концентрацій діоксину, ніж промисловий сплавлювач сміття.

На території національного природного парку "Сколівські Бескиди" функціонує **3 еколого-просвітницькі центри**, тривають роботи зі створення Музею природи в НПП. На базі цих об'єктів проводяться уроки природи для школярів та інші просвітницькі заходи. Одним з напрямів еколого-просвітницької роботи є розробка та прокладання екологічних стежок та

маршрутів на території підвідомчих підприємств. Вони створюються з метою ознайомлення з особливостями регіону, з її унікальними і типовими природними комплексами, визначними історико-культурними пам'ятками. Особливу цінність для формування екологічної свідомості та екологічної культури населення представляють, зокрема, території і об'єкти природно-заповідного фонду. Маршрути пролягають різними типами лісу, з характерними представниками рослинного і тваринного світу. На маршрутах є спеціально-облаштовані місця для відпочинку населення, а також встановлені відповідні інформаційні знаки.

При еколого-просвітницькому центрі НПП "Сколівські Бескиди" пройшли відкриті екологічні уроки. У проведенні цих екологічних уроків взяли участь директор Департаменту екології та природних ресурсів Руслан Гречаник, Оксана Війтик заступник директора департаменту та начальний відділу біоресурсів, заповідної справи та моніторингу Інеса Шемелинець. Для проведення цього уроку була застосована інтерактивна дошка, яку придбано національним парком за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в рамках організованого у 2023 році конкурсу «Краща громадська екологічна ініціатива». Ще один екоурок стосовно сортування та вторинної переробки відходів відбувся в екоцентрі Бутивлянського лісництва з учнями 5-го класу Коростівської загальноосвітньої школи I-III ступенів.

Значна увага приділяється працівниками національного природного парку «Сколівські Бескиди» організації та проведенню екологічних екскурсій маршрутами і екологічними стежками НПП з елементами краєзнавчих досліджень.

Еколого-пізнавальні та краєзнавчо-історичні маршрути зображені на рис. 4.5.

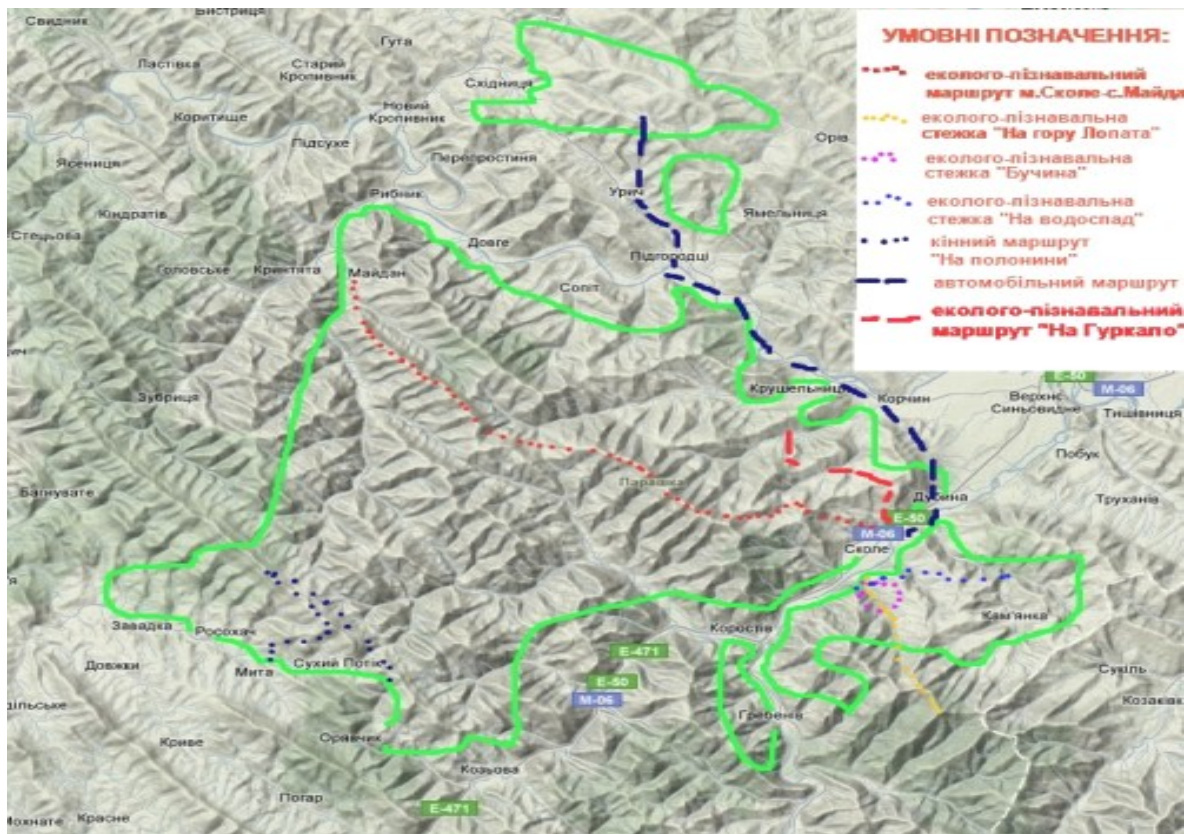

Рис. 4.5. Еколого-пізнавальні маршрути Сколівських Бескид [24]

Нами був зроблений розрахунок рекреаційного навантаження у НПП «Сколівські Бескиди»(табл.4.1) для семи найбільш відвідуваних історико-краєзнавчих та еколого-пізнавальних стежок.

За цими даними можна визначити антропогенний вплив на природні екосистеми національного парку, розрахувати нормативну й оптимальну рекреаційну ємність туристичного маршруту і дати оцінку земель рекреаційного призначення [8].

Таблиця 4.1.

Розрахунок рекреаційного навантаження
у НПП «Сколівські Бескиди»

№ маршруту	Еколого-пізнавальні стежки	Протяжність, км	Вид користування	К-сть рекреантів на один раз, чол.	К-ть рекреантів по кварталах			
					1	2	3	4
1	«Водоспад» (ур. «Павлів потік» – р. Кам'янка)	20	піший	20	60	510	490	141
2	«Бучина»	1,4	піший	10	40	220	250	50
3	м. Сколе - гора Парашка - с. Майдан	28	піший	20	45	420	390	50
4	«Лопата»	12	піший	10	30	190	210	35
5	«Долиною річки Кам'янка»	4	піший	10	35	120	130	40
6	Історико-пізнавальний маршрут «Нижнє Синьовидне – Труханів – гора Ключ – Сколе»	20	піший	20	50	310	330	55
7	«Верхнє Синьовидне – Корчин – водоспад Гуркало – гора Парашка – Сколе»	24	піший	10	49	270	310	50

Під час походів, екскурсій по території НПП юні екологи провели екологічну акцію «Чистий берег» та конкурс малюнків. Юннати проводили інвентаризацію і паспортизацію комплексів мурашників, склали схеми їх розміщення на території національного природного парку; проводили та вимірювали фізичні показники (температуру, смак, запах, прозорість, каламутність) води річок Кам'янки та Опір, сірководневого джерела. Учасники акції дізнались про антропогенні ризики для гідрофауни НПП «Сколівські Бескиди» та взаємозв'язки між їхніми компонентами.

Рис.4.6. Екологічна акція «Чистий берег»

Але учні є не тільки активними учасниками природоохоронних акцій, вони збагачують дані про заповідний фонд. Часто юні екологи виявляють біотопи рідкісних видів рослин та тварин. Надзвичайно цікавим є для них проведення фенологічних спостережень за рослинним і тваринним світом, що є складовою діяльністю написання літопису.

4.6. Пропозиції покращення практичного впровадження засад екоосвіти в НПП «Сколівські Бескиди»

Перспективним напрямком роботи НПП "Сколівські Бескиди" є подальша розробка методичних рекомендацій для проведення занять в шкільному лісництві, екологічних гуртках та при еколого-просвітницьких центрах НПП "Сколівські Бескиди".

Розробкою цих рекомендацій на даний час займаються працівники наукового відділу національного природного парку.

У табл.4.1 бачимо план запланованих заходів з еколого-освітньої роботи.

Таблиця 4.2.

План роботи з еколого-освітньої діяльності НПП «Сколівські Бескиди» на 2024 рік

П.н.	Заплановані заходи	Термін виконання	Відповідальний
1.	Участь у всеукраїнській акції «Майбутнє лісу у твоїх руках»	II-III квартал	
2.	Участь у акції «Паросток майбутнього» з метою створення районного молодіжного сектору «Екос»	II-III квартал	
3.	Проведення акції «Сміття не в ліс, а з лісу» із залученням громадських організацій та школярів району	II-III квартал	
4.	Участь у проведенні Дня довкілля та Всесвітнього дня ОНПС	II-III квартал	
5.	В шкільному лісництві Сколівської школи-інтернату 1-2 ступенів створити природну майстерню «Школа рятівників» для проведення теоретичних та практичних	III квартал	

	занять з питань охорони природи		
6.	Підготовка матеріалів для проведення акції «Екогрупа»	Протягом року	
7.	Проведення екологічних уроків, навчальних бесід у школах району (тематика додається)	Протягом року	
8.	Підготовка матеріалів для проведення акції «Чарівне віконце» з відвідувачами парку	Протягом року	
9.	Прокладка додаткових контрольних ділянок учбових екологічних стежок з метою підвищення біологічного різноманіття і результатів еколого-освітніх екскурсій	II-III квартал	
10.	Проведення екологічної акції «Слідкуй»	Протягом року	
11.	Провести гру «Екологічний ерудит» з учнями старших класів	III квартал	
12.	Проведення конкурсу на кращий новорічний букет та «Зелена сторінка»	IV квартал	

Запропоновано та погоджено з управлінням освіти та дирекцією шкіл проведення наступних екологічних уроків за допомогою працівників національного природного парку «Сколівські Бескиди».

Тематика екологічних уроків пропонується у табл.4.3.

Таблиця 4.3.

План проведення екологічних уроків в шolah Сколівського району у 2024 році

П.н	Назва екологічного уроку	Класи
1.	Птахи нашого краю з використанням етнозвичаїв	3-7
2.	Види росин і тварин, які занесені до Червоної книги України	3-7
3.	Лікарські рослини	3-7
4.	Живі барометри	3-7
5.	Медоносні бджоли. Продукти бджільництва	5-9
6.	Лікарські тварини	5-9
7.	Колір і світло	5-9
8.	Наша водна планета	3-7
9.	Парниковий ефект атмосфери	7-9
10.	Риби нашим водойм	5-9
11.	Пернаті друзі	3-7
12.	Історико-краєзнавчий урок в рекреаційному пункті «Тустань»	3-7
13.	Екологічний урок в рекреаційному пункті «Тустань»	5-9
14.	Звичаї нашого краю	7-9
15.	Культура поведінки та орієнтування в лісі	3-5

Формування національної самосвідомості учнівської молоді засобами еколого-натуралістичного виховання знайшло своє відображення в організації **творчих об'єднань, що працюють за народними традиціями**. На таких заняттях учні за конкретною справою усвідомлюють взаємозв'язок людини з природою і суспільством, правила поведінки у навколишньому середовищі, вчать використовувати знання про народні ремесла.

Основна мета цього напрямку - формування в учнів комплексу громадськостей та глибокого розуміння ними українського менталітету, набуття практичних навичок роботи з природним матеріалом.

Прищеплення любові до різних видів народних ремесел повинно ґрунтуватися на найважливіших принципах національного виховання: природовідповідність, екологічна культура, гуманістичність, неперервність у навчально-виховному процесі, диференційно-індивідуальний підхід до виявлення нахилу і зацікавленості, свідомо творчість і самодіяльність.

В роботі з природними матеріалами набувають актуальності такі види ремесел як лозоплетіння, різблення по дереву, гончарство та керамічна іграшка вишивка і плетіння гачком. Ці ремесла несуть за своїм змістом практичну реалізацію загальних завдань, спрямованих на формування особистісних рис громадянина України, що включають у себе національну самосвідомість, розвивають духовність та загальну культуру.

Народні ремесла обґрунтовано і практично впливають через старше покоління на молодь, чим закладають фундамент підготовки її до створення та правильного використання матеріальних і духовних цінностей. В творчих об'єднаннях за народними традиціями діти повинні мати змогу виявити свої здібності до певного виду ремесла. Навчаючись, вони запозичатимуть у керівника-педагога секрети виготовлення різних предметів як для дитячих забав, так і для більш серйозних ужиткових речей.

В творчих об'єднаннях діти працюють з різними природними матеріалами. Використовуючи нові засоби і технології, вони повинні узнати і освоїти давні техніки обробки сировини: тиснення на папері, карбування на фользі, ліплення з глини, домашнє ткацтво, писанки, малювання на склі, вироби з соломи, сухоцвіту, бісеру.

Заняття народними ремеслами дають можливість активніше використовувати красу природи в естетичному вихованні, формуванні здорового сприйняття її школярами. Вдивляючись в природу, готуючи малюнки для переводу в матеріал чи заготовлюючи природний матеріал школярі мають привчитися: спостерігати за барвами природних об'єктів; виділяти різноманітність форм, пропорції, симетрію та асиметрію; оцінювати красу декоративну (зовнішньо-чуттєві ознаки), конструктивну (вияв цілісності і

доцільності), динамічну (наслідок впорядкованості і рівноваги); аналізувати натуралістичні ознаки, відшуковуючи в природі непомітні з першого погляду естетичні сторони та якості.

Останнім часом велику популярність здобув так званий **зелений туризм**. Вид відпочинку добре відомий на наших теренах ще часів Австро-Угорщини та Польщі. На сколівщину в ті часи полюбляло приїжджати різне панство, щоб тут відпочити від гамору міста. Місцевий барон Гредель приймав в своєму будинку гостей з різних куточків тодішньої Європи. Він розробив цілу систему надання різних послуг для відпочиваючих на території свого району.

Особливою популярністю відпочинок у горах здобув серед сучасної молоді та населення великих міст. Цьому сприяє унікальна мальовнича карпатська природа з її неперевершеним розмаїттям, місцева культура, традиції та звичаї.

Сьогодні працівниками НПП «Сколівські Бескиди» вже готуються матеріали для видання літератури "Сільський зелений туризм на Сколівщині" підгалузі туризму та сукупних занять населення: різбл'ярства, виготовлення сувенірів, ковальства, збільшення обсягів домашньої сільськогосподарської продукції. При успішному впровадженні програми зайнятості, при наявності колориту Бойківського краю, мальовничої природи неодмінно збільшиться потік відпочиваючих, що має привести на Бойківщині до буму сільського зеленого туризму.

Предкам українського, народу, що населяли територію України, був властивий культ здоров'я. **Народна валеологія** та валеософія, змикаючись через традиції та звичаї етносу, вчать кожного цінувати, зберігати та відновлювати своє здоров'я. Важливий компонент здорового способу життя — раціональне харчування. Цим принципам повністю відповідають традиційні страви української кухні, для яких характерні доступність продуктів, простота приготування, ними можна наповнити раціон сільського зеленого туризму.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Частка заповідної території у НПП «Сколівські Besкиди» є дуже малою і становить 12,7%. На території НПП постійно збільшується кількість відпочиваючих, збільшується кількість вищепаних територій, зникають рідкісні види рослин і тварин.

Для покращення стану лісових комплексів потрібно здійснити такі заходи: реалізація лісогосподарськими об'єктами власних можливостей для розвитку рекреаційно-туристичного господарства; розробка і реалізація конкретних локальних проектів з метою створення необхідної інфраструктури на найцінніших у рекреаційному відношенні лісових територіях; створення локальних екопоселень; модернізація наявних відомчих баз відпочинку; активізація зусиль у справі міждержавної співпраці в рекреаційному та природоохоронному напрямку.

Позашкільна еколого-натуралістична робота має забезпечити вихованців глибокими знаннями про навколишнє середовище, формувати і розвивати уміння і навички практичної роботи на сільськогосподарських об'єктах, дослідницької діяльності, екологічної культури особистості, виховувати екологічну свідомість, набувати природоохоронного досвіду для розв'язання екологічних проблем.

1. Державна політика в галузі екологічної освіти повинна базуватися на таких принципах: розповсюдження системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей соціальних, територіальних груп та професійних категорій, комплексності екологічної освіти і виховання.

2. Екологічна освіта - включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості. Вона повинна спрямовуватися на формування

екологічної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України.

3. Основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтується на ставленні до природи як унікальної цінності.

4. Найголовнішими завданнями екологічної освіти мають бути: формування екологічної культури всіх верств населення, що передбачає виховання розуміння і усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем держави і світу; відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям; формування заміни технократичної ідеї розвитку на екологічну; підготовка фахівців-екологів для різних галузей народного господарства; вдосконалення стандартизації у галузі екологічних знань.

5. Екологічна освіта - неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення і ґрунтується на таких принципах: системність, систематичність і безперервність, що забезпечують організаційні умови формування екологічної культури особистості.

6. Реалізація екологічних завдань здійснюється через такі форми позашкільної екоосвіти та виховання: традиційні та нетрадиційні форми роботи в літніх екологічних таборах (екологічні стежки, екскурсії, ігри, конкурси тощо); проведення польових навчальних практикумів, екологічних експедицій; тематичних природоохоронних акцій; проведення екологічних олімпіад, конкурсів, фестивалів, ділових ігор тощо.

7. Серед основних напрямів екологічної діяльності можна виділити: **дослідницько-експериментальний** - передбачає включення населення, особливо дітей і підлітків у науково-дослідну роботу, поширення екологічних знань та їх перетворення в інструмент творчого освоєння світу; **еколого-природничий** - забезпечує оволодіння знаннями про навколишнє середовище, залучення до практичної природоохоронної роботи;

туристсько-краєзнавчий передбачає залучення до активної діяльності у сфері туризму і краєзнавства найширших верств населення.

9. Головними складовими завдань еколого-освітньої діяльності національного природного парку «Сколівські Бескиди» є підготовка та підвищення загального еколого-освітнього рівня населення здатного визначити, зрозуміти й оптимально вирішити екологічні та соціально-економічні проблеми регіону; інформування людей про реальну екологічну ситуацію на території НПП, роз'яснення його значення для збереження і підтримки екологічної рівноваги у регіоні та екологічно свідомого ставлення місцевого населення до заповідника і його діяльності.

10. В дипломній роботі ми намагались вивчити не тільки напрями еколого-освітньої роботи з населенням, але й розробити нові концептуальні і перспективні форми і методи роботи для НПП. Найбільш ефективними є нетрадиційні заходи: проведення польових екологічних експедицій, екскурсій, походів по екологічних стежках НПП, природоохоронних акцій, конференцій, олімпіад, ділових ігор. Надзвичайно важливим є проведення спостережень, які можуть доповнити дані літопису природи НПП. Перспективним напрямком роботи НПП "Сколівські Бескиди" має бути подальша розробка методичних рекомендацій для проведення занять в шкільному лісництві, екологічних гуртках та при еколого-просвітницьких центрах НПП "Сколівські Бескиди», творчих об'єднаннях, що працюють за народними традиціями, сприяти розвитку сільського зеленого туризму з основами валеології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андріанов М. С. Клімат. Природа Українських Карпат / за ред. проф. К. І. Геренчука. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1968. – С. 87-101.
2. Аріон О. В. Функціональне зонування в системі оптимізації об'єктів природно-заповідного фонду / О. В. Аріон // Укр. геогр. журн. - К., 1997. № 4. – С. 5-9.
3. Воронцов Д. П. Аналіз флори національного природного парку «Сколівські Бескиди» / Д. П. Воронцов // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2008 а. – Т. 24. – С. 99-108.
4. Воронцов Д. П. Рослинність болота «Журавлине» в національному природному парку «Сколівські Бескиди» / Д. П. Воронцов // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – Львів: Ліга-Прес, 2000. – С. 4-20.
5. Воронцов Д. П. Синтаксономічна й видова різноманітність рослинного покриву національного природного парку «Сколівські Бескиди» та його соціологічна оцінка: Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата біол. наук: спец. 03.00.05 «Ботаніка» – К., 2010. – С. 17-20.
6. Воронцов Д. П. Угруповання «Зеленої книги» у національному природному парку «Сколівські Бескиди» / Д. П. Воронцов, М. І. Коханець, Л. І. Мілкіна // Науковий вісник: Заповідна справа в Галичині, на Поділлі та Волині. – Львів: УкрДЛТУ, 2004. – С. 334-338.
7. Воронцов Д. П. Фітосоціологічна характеристика національного природного парку «Сколівські Бескиди» / Д. П. Воронцов // Значення та перспективи стаціонарних досліджень для збереження біорізноманіття. Матер. міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю функціонування високогірного біологічного стаціонару «Пожижевська» (Львів-Пожижевська, 23-27 вересня 2008 р.). – Львів, 2008. – С. 73-74.
8. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук, С. В. Дмитрук. – К.: Альтерпрес, 2009. – С. 210-254.

9. Закон України «Про природнозаповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII, остання редакція від 23.10.2010 на підставі 2856, чинний / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – С. 1130–1156.

10. Кукурудза М. Менеджмент національних парків : навч. посіб. / М. Кукурудза. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2000. – С. 87-94.

11. Лях І. В. Національний природний парк «Сколівські Бескиди» / І. В. Лях, Л. І. Мілкіна. – Львів: Сполом, 2008. – С. 134-175.

12. Методичні рекомендації щодо складу та змісту Проекту організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів / [під ред. Селезньова О. М.]. – К.: ДП «Центр екологічного моніторингу України» при КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. – С. 24-37.

13. Мілкіна Л. І. Національний природний парк «Сколівські Бескиди». Раритетний фітоценофонд / Л. І. Мілкіна, А. М. Дейнека, В. П. Приндак. – Львів: Камула, 2011. – С. 123-142.

14. Молоток П. І. Лісорослинне районування: посібник карпатського лісівника / П. І. Молоток, І. П. Федерець. – Ужгород: Карпати, 1980. – С. 19-24.

15. Навчальний практикум до виконання розрахунково-графічної роботи з дисципліни «Природозаповідна справа» / Чернявський М. В., Башуцька У. Б., - Л., 2007 – 35 с.

16. Пащенко В. М. Ландшафтна репрезентативність об'єктів природи / В. М. Пащенко // Український географічний журнал. – К.: Видавничий дім «Академперіодика», 2003. – № 3. – С. 13–20.

17. Програма Літопису природи для заповідників та національних природних парків : метод. посібник / Т. Л. Андрієнко, С. Ю. Попович, Г. В. Парчук та ін.; [під. ред. Т. Л. Андрієнка]. – К.: Академперіодика, 2002. – С. 78-93.

18. Стойко С. М. Природа Карпатського національного парку / С. М. Стойко, Л. І. Мілкіна, Л. О. Тасенкевич. - К., 1993. – С. 157-213.

19. Федерець І. П. Закономірності поширення та продуктивності типів лісу Бескид / І. П. Федерець. // Питання екології гірських лісів Карпат. – К.: Держсільгоспвидав УРСР, 1963 а. – С. 79-90.

20. Щур Р.; Коханець М. Тустань (Державний історико-культурний заповідник). Історія. Фольклор/ Роман Щур; Сколівські Бескиди (Національний природний парк) /Михайло Коханець. – Львів: Новий час, 2002. – 72с.: іл.

21. Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: http://www.lvivlis.com.ua/uk/nature_reserve_fund_state/31.html.

22. МЗС України – Публікації 3. Інтернет: <http://www.mfa.gov.ua>

23. Національний природний парк «Сколівські Бескиди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://skole.org.ua/>.

24. Національні природні парки [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://vorobus.com/2011/11/natsionalnyj-park-skolivski-beskydy.html>.

25. Сільський зелений туризм – що це таке – Агросектор. Інтернет: <http://www.agrosector.com.ua>.

26. Сколе. Національний природний парк «Сколівські Бескиди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://www.skole.com.ua/uk/papers/7-skolivszina/118-nppsb.html>.

27. Україна Інкогніта подорожі, невідомі та заповідні місця України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://ukrainaincognita.com/pryrodno-zapovidnyi-fond/natsionalnyi-pryrodnyi-park-skolivski-beskydy>.

28. Hetman W., Turystyka w parkach narodowych Ukrainy [Текст] / W.Hetman,J.Zinko // UŜytowanie turystyczne parków narodowych. – Ojców, 2002. – s.455-469

ДОДАТКИ